

The Foreign policy of Russia towards the Countries of the Global South after Ukraine Crisis

Jahangir Karami, Corresponding Author, Professor, Department of Russian Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: jkarami@ut.ac.ir

Seyed Amir Bahador Hashemi, Ph.D. Student in Russian Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: sab.hashemi@ut.ac.ir

Article Info

Article Type:
Reserch Article

Date received:
2025/10/10

Date approved:
2026/ 3/18

ABSTRACT

The Global South, consisting mainly of post-colonial developing countries with increasing economic and geopolitical significance, has emerged as a critical player in international affairs. In light of this context, the main research question is: How can Russia's foreign policy toward Global South countries be explained. The core hypothesis is that Russia, facing isolation and pressure from Western sanctions, seeks to strengthen its political, economic, and military relations with the Global South to both mitigate the impact of sanctions and promote a more multipolar international system that challenges Western dominance. This study employs a descriptive-analytical method, relying on library sources, official documents, academic articles, and an examination of current global trends to explore the scope and implications of Russia's engagement with the Global South. Findings indicate that Russia utilizes a wide range of instruments, including military and security cooperation, arms exports, energy partnerships, and participation in international organizations such as BRICS and the Shanghai Cooperation Organization, to increase its influence...

Cite this Article: Karami,J and Hashemi,S A B . (2026). The foreign policy of Russia towards the countries of the Global South. *International Relations Researches*, 15(4), 7-33. doi: 10.22034/irr.2025.533757.2724

© Author(s)

Publisher: Iranian Association of International Studies

DOI: 10.22034/irr.2025.533757.2724

1. Introduction

The growing tension between Russia and the West, particularly after the annexation of Crimea in 2014 and the full-scale invasion of Ukraine in 2022, has profoundly transformed Moscow's foreign policy orientation. Faced with political isolation, economic sanctions, and diplomatic marginalization imposed by Western powers, Russia has sought to diversify its external relations by turning to the Global South. The Global South, historically referred to as the "Third World," encompasses a wide group of post-colonial developing nations that have traditionally occupied a subordinate position in the global economic and political hierarchy dominated by the so-called "Global North." Over the past few decades, however, these countries have gained increasing importance due to rapid economic growth, expanding regional cooperation, and a growing desire to challenge the Western-centric world order. In this context, the main question guiding this research is how Russia's foreign policy toward the Global South can be explained. The study hypothesizes that Moscow's engagement with the Global South is both a strategic response to Western pressure and a deliberate attempt to promote a multipolar international system that limits U.S. and European dominance.

2. Theoretical Framework

Theoretically, this study draws on the combined perspectives of neorealism and constructivism to provide a multidimensional understanding of Russia's behavior. From a neorealist viewpoint, Russia's pivot toward the Global South represents a rational effort to restore its influence in the international balance of power and reduce dependence on Western structures. Isolation from the Western-led global economy and institutions has encouraged Russia to pursue partnerships with states willing to engage outside the U.S.-dominated system. Constructivism, meanwhile, sheds light on the ideational and identity-driven dimensions of this shift. Moscow has increasingly utilized anti-colonial and anti-hegemonic narratives to appeal to the shared historical experiences and grievances of post-colonial societies. By presenting itself as a defender of sovereignty and a critic of Western interventionism, Russia seeks to cultivate political legitimacy and solidarity with Global South countries. This combination of pragmatic geopolitical balancing and symbolic anti-colonial discourse underpins the theoretical foundation of Russia's approach.

3. Methodology

Methodologically, the research employs a descriptive-analytical approach, relying on qualitative data collected from official Russian foreign policy documents, academic studies, think tank reports, and statements from multilateral institutions such as BRICS, the Shanghai Cooperation Organization (SCO), and the Non-Aligned Movement. The study also uses a comparative regional perspective, examining Russia's activities in Africa, Latin America, and Asia to identify both converging and diverging patterns of engagement.

Through the analysis of textual sources and current international developments, the research aims to reveal the mechanisms through which Russia has deepened its relationships with Global South countries despite increasing Western isolation.

4. Results & Discussion

The findings indicate that Russia's engagement with the Global South has become one of the central pillars of its contemporary foreign policy. Moscow has expanded its influence through a combination of military, economic, and diplomatic instruments. In the military domain, arms exports, defense training programs, and security cooperation have emerged as crucial tools for building strategic partnerships, especially with African and Middle Eastern states. In the energy sector, Russia has pursued cooperation in oil, gas, and nuclear energy as a means to secure long-term economic ties and bypass Western sanctions. Diplomatically, participation in organizations such as BRICS and the SCO allows Russia to promote a multipolar narrative and collaborate with emerging powers like China, India, and Brazil. Moreover, Moscow has effectively leveraged anti-colonial and anti-Western rhetoric to frame its global policies as supportive of sovereignty and equality, thereby resonating with states dissatisfied with Western dominance. Nonetheless, Russia faces considerable challenges in sustaining and expanding its influence. Economic limitations, logistical constraints, and competition from China's far greater financial capacity restrict Moscow's ability to translate diplomatic rhetoric into long-term material gains. Furthermore, the diversity of interests among Global South countries and their varying degrees of dependence on the West create barriers to forming cohesive alliances under Russian leadership.

5. Conclusions & Suggestions

In conclusion, the study argues that Russia's foreign policy toward the Global South represents both an adaptation to international isolation and an attempt to redefine its global identity. By engaging more actively with post-colonial nations, Moscow seeks to portray itself as a champion of a fairer world order and as a viable alternative partner to the West. However, its success remains constrained by structural and economic weaknesses as well as by the asymmetry of power between Russia and major players such as China and the United States. The comparison of these powers' approaches to the Global South demonstrates that while all three seek influence, their methods differ substantially. The United States relies on institutional and military presence, China on economic investment and infrastructure, and Russia primarily on diplomatic narratives, security cooperation, and energy diplomacy. The findings suggest that although Russia may not be able to rival the economic strength of its competitors, it can nonetheless maintain relevance by exploiting ideological niches and historical ties. The study recommends that future research focus on assessing the sustainability of Russia's outreach policies amid prolonged conflict with the West, evaluating how Global South perceptions of Russia evolve in light of the war in Ukraine, and exploring how Moscow's partnerships interact with China's growing

presence in these regions. Overall, Russia's intensified engagement with the Global South reflects a broader transformation in global power dynamics, signaling a shift toward a more pluralistic and contested international order but also revealing the inherent limitations of Russia's ambitions in an increasingly competitive geopolitical environment.

Keywords: Russia, Foreign Policy, Global South, International System, War in Ukraine

سیاست خارجی روسیه در قبال کشورهای جنوب جهانی پس از بحران اوکراین

دکتر جهانگیر کرمی، نویسنده مسئول، استاد گروه مطالعات روسیه، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، تهران، ایران
رایانامه: jkarami@ut.ac.ir

سید امیربهادر هاشمی، دانشجوی دکتری مطالعات روسیه، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، تهران، ایران
رایانامه: sab.hashemi@ut.ac.ir

در باره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	تشلید تنش‌ها میان روسیه و غرب، به‌ویژه پس از الحاق کریمه (۲۰۱۴) و جنگ اوکراین (۲۰۲۲)، منجر به تغییرات چشمگیری در سیاست خارجی روسیه شده است. نارضایتی روسیه از نظم بین‌المللی تحت سلطه آمریکا زمینه را برای چرخش روسیه به سمت این کشورها فراهم کرده است. جنوب جهانی به عنوان مجموعه‌ای از کشورهای عمدتاً در حال توسعه با سابقه استعمار و وزن اقتصادی و سیاسی رو به رشد، به بازیگری مهم در معادلات بین‌المللی تبدیل شده است. با توجه به مساله مهمی که مطرح شد، سوال اصلی این مقاله آن است که سیاست خارجی روسیه در قبال کشورهای جنوب جهانی چگونه قابل تبیین است؟ فرضیه اصلی این است که روسیه در مواجهه با انزوای ناشی از تحریم‌های غرب، تلاش می‌کند با گسترش تعاملات سیاسی، اقتصادی و نظامی با کشورهای جنوب جهانی، ضمن کاهش فشار تحریم‌ها، نقش مؤثرتری در شکل‌دهی به یک نظم بین‌المللی چندقطبی ایفا کرده و منافع خود را در برابر غرب پیش برد. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای، اسناد رسمی، مقالات علمی و تحلیل روندهای جاری در روابط بین‌الملل، به بررسی ابعاد مختلف سیاست خارجی روسیه در قبال جنوب جهانی و تأثیرات متقابل آن‌ها می‌پردازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که روسیه از ابزارهای متنوعی چون همکاری‌های نظامی و امنیتی، فروش تسلیحات، انرژی و مشارکت در سازمان‌های بین‌المللی مانند بریکس و سازمان همکاری شانگهای برای تقویت نفوذ خود در جنوب جهانی استفاده می‌کند.
کلیدواژه‌ها: روسیه، سیاست خارجی، جنوب جهانی، نظم بین‌المللی، جنگ اوکراین	
تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۷/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۲۷	

استناد به این مقاله: کرمی، جهانگیر و هاشمی، سید امیربهادر. (۱۴۰۴). سیاست خارجی روسیه در قبال کشورهای جنوب جهانی. پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۱۵(۴)، ۷-۳۳. doi: 0.22034/irr.2025.533757.2724۳۳

© نویسنده(گان)

ناشر: انجمن ایرانی روابط بین‌الملل

کشورهای جنوب جهانی، که به عنوان "جهان سوم" نیز شناخته می شوند، گروهی از کشورها هستند که عمدتاً در نیمکره جنوبی زمین واقع شده اند و به طور سنتی از نظر اقتصادی و سیاسی (جایگاه بین‌المللی) در مقایسه با کشورهای توسعه یافته در "شمال جهانی" ضعیف‌تر بوده‌اند. بسیاری از کشورهای جنوب جهانی سابقه استعمار توسط قدرت‌های اروپایی را دارند و میراث این استعمار هنوز هم در ساختارهای اقتصادی و سیاسی آنها احساس می‌شود. با این حال، در دهه های اخیر، شاهد تحولات قابل توجهی در نقش این کشورها در سیاست جهانی بوده‌ایم. بسیاری از کشورهای جنوب جهانی در حال تجربه رشد اقتصادی سریع هستند و به بازیگران مهمی در اقتصاد جهانی تبدیل می‌شوند. به عنوان مثال، اقتصادهای نوظهور مانند چین، هند، آفریقای جنوبی، برزیل، اندونزی و دیگر کشورها به طور قابل توجهی به سهم خود در تولید ناخالص داخلی جهانی و تجارت جهانی در سال‌های اخیر اضافه کرده‌اند. همچنین کشورهای جنوب جهانی به طور فزاینده‌ای در صحنه سیاست جهانی فعال هستند. آنها نقش مهمی در سازمان‌های بین‌المللی مانند جنبش عدم تعهد^۱، گروه ۷۷^۲ در سازمان ملل متحد، سازمان همکاری شانگهای^۳ و بریکس^۴ ایفا می‌کنند که روسیه نیز در این سازمان‌ها نقش مهمی دارد. این کشورها همچنین ابتکارات منطقه‌ای و بین منطقه‌ای خود را ایجاد کرده‌اند که به عنوان مثال، اتحادیه آفریقا و اتحادیه کشورهای جنوب شرقی آسیا^۵ به ترتیب به عنوان ابزار قدرتمندی برای کشورهای آفریقایی و آسیایی تبدیل شده‌اند.

لذا اهمیت روزافزون کشورهای جنوب جهانی در روابط بین‌الملل و تمرکز فزاینده روسیه بر این کشورها، موضوعی است که نیازمند بررسی دقیق و کارشناسانه است و لذا سوال اصلی این مقاله آن است که سیاست خارجی روسیه در قبال کشورهای جنوب جهانی چگونه قابل تبیین است؟ فرضیه مقاله این است که روسیه عمدتاً در مواجهه با انزوای ناشی از تحریم‌های غرب، تلاش می‌کند با گسترش تعاملات سیاسی، اقتصادی و نظامی با کشورهای جنوب جهانی، ضمن کاهش فشار تحریم‌ها، نقش مؤثرتری در شکل‌دهی به یک نظم بین‌المللی چندقطبی ایفا کرده و منافع خود را در برابر غرب پیش ببرد. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای، اسناد رسمی، مقالات علمی و تحلیل

¹ Non-Aligned Movement

² Group of 77

³ Shanghai Cooperation Organisation

⁴ BRICS

⁵ ASEAN

روندهای جاری در روابط بین‌الملل، به بررسی ابعاد مختلف سیاست خارجی روسیه در قبال جنوب جهانی و تأثیرات متقابل آن‌ها می‌پردازد.

پیشینه پژوهش

در مورد روسیه و نظام بین‌المللی جدید کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشته شده است. در اینجا به بررسی برخی مهم‌ترین این آثار می‌پردازیم. الکساندر کریلوف (۲۰۰۳) در کتاب "روسیه در نظم نوین بین‌المللی" به تحلیل انتقال از نظام دوقطبی به تک‌قطبی و جایگاه روسیه در این نظم جهانی می‌پردازد. وی پایان جنگ سرد و ظهور قدرت‌های نوظهور مانند چین و هند را فرصت‌ها و چالش‌هایی برای روسیه می‌داند که نیازمند انطباق با دنیای چندقطبی است. اریکا هوگان و استوارت پاتریک (۲۰۲۴) در مقاله "نگاهی نزدیکتر به جنوب جهانی" که توسط موسسه کارنگی منتشر شده به بررسی تأثیرات تاریخی استعمار و امپریالیسم بر کشورهای جنوب جهانی می‌پردازند. این مطالعه نشان می‌دهد که چگونه ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی این کشورها تحت سلطه قدرت‌های استعماری شکل گرفته و تا امروز نیز تداوم یافته است.

فیودور لوکیانوف (۲۰۲۲) در مقاله "اوکراین، روسیه و نظم بین‌المللی جدید"، تهاجم روسیه به اوکراین در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ را به عنوان یک نقطه عطف تاریخی و بازگشت جنگ به اروپا تحلیل می‌کند. وی این اقدام را تلاشی از سوی روسیه برای بازسازی نظم می‌داند که تحت سلطه غرب بوده و به چالش کشیدن هژمونی غرب در نظام بین‌المللی است. لوکیانوف به عوامل محرک این تصمیم، از جمله احساس تهدید از سوی ناتو و گسترش نفوذ غرب، اشاره کرده و تأکید می‌کند که روسیه به دنبال ایجاد یک نظام چندقطبی است که قدرت‌های غیرغربی نیز در آن نقش مؤثری داشته باشند. ایوان سافرانچوک و فیودور لوکیانوف (۲۰۲۱) در مقاله "نظم بین‌المللی مدرن: واقعیت‌های ساختاری و رقابت قدرت‌های بزرگ"، به بررسی تعاملات پایدار و در حال شکل‌گیری میان بازیگران اصلی جهانی و منطقه‌ای می‌پردازند. آن‌ها تأکید می‌کنند که تحولات کنونی نه تنها یک دوره گذار، بلکه مرحله‌ای کلیدی در شکل‌گیری ساختارهای جدید نظم بین‌المللی است.

فیودور لوکیانوف (۲۰۲۱) در مقاله "نظم مدرن بین‌المللی: انطباق بازیگران با واقعیت‌های ساختاری"، به توسعه مفاهیم مطرح‌شده در کتاب نظم بین‌المللی مدرن: واقعیت‌های ساختاری و رقابت‌های قدرت بزرگ می‌پردازد. وی به تحلیل وابستگی متقابل مادی میان بازیگران با ایدئولوژی‌های متفاوت اشاره می‌کند که روابط متضاد و پیچیده‌ای را ایجاد کرده و در چارچوب نظریه‌های سستی روابط بین‌الملل قابل

تیین نیستند. فتح‌الله کلانتری و حسن محمدی‌منفرد (۱۴۰۲) در مقاله "نتایج جنگ روسیه و اوکراین در شکل‌گیری نظم نوین جهانی"، به بررسی اهداف استراتژیک روسیه در جلوگیری از گسترش ناتو و اتحادیه اروپا به سمت شرق و حفظ امنیت مرزهای خود می‌پردازند. آن‌ها اشاره می‌کنند که جنگ روسیه و اوکراین نه تنها یک درگیری نظامی، بلکه تلاشی برای شکل‌دهی به نظم نوین جهانی است. وحید افراسیابان (۲۰۲۲) در مقاله "سه‌گانه آمریکا، روسیه و اوکراین در ساختار نظام بین‌الملل"، به بررسی نقش قدرت‌های بزرگ مانند ایالات متحده و روسیه در شکل‌دهی به روابط بین‌المللی می‌پردازد. وی تأکید می‌کند که گسترش ناتو به سمت شرق، رقابت‌های ژئوپلیتیکی بر سر منابع انرژی و رقابت تسلیحاتی، از عوامل کلیدی تنش‌ها میان این دو کشور هستند. علیرضا نوری (۱۴۰۱) در مقاله "روسیه و نظم در حال تغییر بین‌الملل؛ رویکرد و عملکرد"، به تحلیل نقش روسیه در تحولات نظام بین‌المللی پرداخته است. وی با اشاره به تضعیف نسبی قدرت ایالات متحده و غرب و ظهور بازیگران جدیدی مانند چین، تأکید می‌کند که روسیه با تکیه بر گفتمان تجدیدنظرطلبانه و منابع متنوع خود، در پی ارتقای جایگاهش در هرم قدرت جهانی است. ناتالی سابانادزه (۲۰۰۴) در مقاله "روسیه و استفاده از راهبردهای دوران شوروی برای جلب حمایت جهانی جنوب به منظور مقابله با غرب"، به بررسی تلاش‌های روسیه برای تقویت روابط با کشورهای جهانی جنوب و استفاده از این روابط برای ایجاد چالش در برابر غرب پرداخته است.

جعفر خلفی و فاضلی فیضی (۱۳۹۸) در مقاله "جایگاه گروه بریکس در روابط شمال و جنوب" به بررسی نقش قدرت‌های نوظهور مانند چین، هند، برزیل و روسیه در قالب گروه بریکس در نظام بین‌المللی معاصر پرداخته‌اند. میخائیل مارگولوف (۲۰۲۴) در مقاله "روسیه و جهانی جنوب: چشماندازهای حرکت به سوی همکاری" به بررسی ضرورت توسعه یک سیاست شرقی جدید برای روسیه در مواجهه با تحولات جهانی می‌پردازد. کیریل بابایف (۲۰۲۵) در مقاله "امروز روسیه به حداکثر تعداد هم‌پیمانان نیاز دارد و حداقل به کشورهایی که موضع ما را درک کنند، احتیاج دارد" به بررسی نقش روسیه در گروه بریکس و تحولات این اتحاد در چارچوب نظم جهانی در حال تغییر می‌پردازد. از بررسی این آثار که به ابعاد مختلف موضوع روسیه و نظام بین‌المللی پرداخته‌اند، می‌توان دریافت که کمتر متعرض وضعیت جدید که برای روسیه به ویژه در سال‌های پس از جنگ اوکراین در قبال جنوب جهانی و جایگاه آن شده‌اند و از این رو، در این مقاله تلاش کرده‌ایم تا سیاست روسیه را در قبال جنوب جهانی در سه سال اخیر مورد بحث قرار دهیم.

مبانی مفهومی: جنوب جهانی و سیاست بین المللی

سیاست بین الملل در سال های پس از جنگ اوکراین دشتخوش تحولات مهمی شده است. در این چارچوب، نظام بین المللی که روند تحولی آن از یک ساختار تک قطبی سال های دهه ۱۹۹۰ تا اواخر دهه ۲۰۰۰ به تدریج متکثر تر و چند جانبه تر شده بود، با جنگ اوکراین تقریباً وضعیت تثبیت شده تری یافته و روسیه، چین و برخی قدرت های جهان سومی یا به اصطلاح جنوب جهانی نقش مهم تری در این وضعیت جدید پیدا کردند. پیش از بحث در مورد این وضعیت جدید لازم است برخی مفاهیم مرتبط با آن را تعریف نماییم.

در میان تقسیم بندی هایی که بر دوگانگی جهان معاصر تأکید می کنند، می توان به تقسیم جهان به دو بخش "شمال"^۱ و "جنوب"^۲ اشاره کرد. اصطلاح کشورهای شمال و جنوب اولین بار توسط یک جغرافیدان آلمانی به نام کارل هاوس هوفر^۳ در فاصله دو جنگ جهانی اول و دوم به کار برده شد. از نگاه وی کشورهای قدرتمند و پیشرفته در قسمت شمالی و کشورهای جهان سوم در بخش جنوبی کره زمین قرار دارند. در واقع شمال نشان دهنده کشورهای صنعتی قدیم بوده و تنها به جوامع غربی اشاره ندارد و در مقابل جنوب به معنای کشورهایی است که رشد اقتصادی آنها عمدتاً به دلیل دوران استعمار به عقب افتاده است (Kalantarim 2007).

مفهوم «جنوب جهانی» با پیشینه‌ای از نظریه‌های انتقادی استعمار و امپریالیسم شکل گرفته است. کارل اوگلسبی^۴ در ۱۹۶۹ این اصطلاح را برای توصیف کشورهای تحت سلطه شمال جهانی به کار برد (Oglesby, 1969). مفهومی که ریشه در تحلیل‌های لنین (امپریالیسم به مثابه بالاترین مرحله سرمایه‌داری)، گرامشی (استعمار داخلی)، و فانون (روانشناسی استعمار) دارد. از دید وی این اصطلاح به مجموعه‌ای از کشورها اشاره دارد که تحت تأثیر "سلطه" شمال جهانی از طریق استثمار سیاسی و اقتصادی قرار دارند. آثار اوگلسبی بر پایه سنت فکری قرن بیستم بنا شده است که غالباً رادیکال و چپ‌گرا بوده و نظم جهانی را به عنوان ساختاری که توسط گروهی ثروتمند و سیاسی قدرتمند از ملت‌ها ایجاد شده، به تصویر می‌کشد. از این دیدگاه، این کشورها با استثمار اقتصادی سایر نقاط جهان، به ویژه از طریق سلطه امپریالیستی، موقعیت خود را شکل داده و به حفظ این نابرابری ادامه داده‌اند. در دهه

¹ North

² South

³ Karl Haushofer

⁴ Carl Oglesby

۱۹۷۰، این گفتمان با طرح «نظم اقتصادی بین‌المللی جدید»^۱ «توسط گروه ۷۷^۲ و جنبش عدم تعهد»^۳ به اوج رسید، اما با مخالفت غرب به رهبری آمریکا و تحمیل سیاست‌های نئولیبرالی «اجماع واشنگتن»^۴ در دهه ۱۹۸۰ به حاشیه رانده شد (Hogan & Patrick, 2024).

این مفهوم بعد از جنگ جهانی دوم، نه در معنای جغرافی سیاسی فوق، بلکه عمدتاً در معنای اقتصادی آن، از سوی محافل سیاسی و دیپلماتیک و برخی سازمان‌های بین‌المللی به کار گرفته شد. در این دوره نیز معانی و جنبه‌های جغرافیایی در این تقسیم‌بندی خود را نشان می‌دهد، اما در واقع معیار این تقسیم‌بندی، سطح رشد اقتصادی و توسعه صنعتی کشورهای جهان است. معمولاً استدلال می‌شود که بیشتر کشورهای پیشرفته صنعتی در قسمت‌های شمالی کره زمین و اکثر کشورهای توسعه نیافته جهان در نواحی جنوبی تر کره زمین واقع شده‌اند (Shalian and Pirajo, 1987: 193-200).

آنگونه که احمد ساعی نوشته‌اند: «اصطلاح کشورهای جنوب معمولاً به جای اصطلاح جهان سوم به کار می‌رود و البته به موازات این رواج، همان معانی و مفاهیم وسیع و متنوع اقتصادی، سیاسی و اجتماعی را که بر اصطلاح جهان سوم دلالت می‌کرد به خود می‌گیرد» (Saei, 2005). اما مفهوم جنوب جهانی، خود دارای تاریخ و تحولی پرنشیب و فراز است. واقعیت آن است که از ۱۹۳ کشور عضو فعلی سازمان ملل متحد، تعداد قابل توجهی در ۱۹۴۵ یعنی زمان تأسیس آن سازمان، به عنوان کشور مستقل وجود داشتند و نوعاً در زیرمجموعه استعمار، توسط قدرت‌های غربی اداره می‌شدند. در حال حاضر این کشورها، بعضاً با دستاوردهای داخلی و بین‌المللی قابل ملاحظه در سه، چهار دهه گذشته، تبدیل به کنشگرانی شده‌اند که توانسته‌اند، در داخل سیستم بین‌المللی، اثرگذار باشند (Sajadpour, 2023). برخی سیاستمداران و کارشناسان بر این امر اتفاق نظر دارند که جهان در حال دور شدن از جهان تک قطبی است و این موضوع نشان دهنده آغاز انعکاس فرآیندهای ملموس حرکت به سمت جهانی چند مرکزی است که با ظهور مراکز مهم قدرت در نقاط مختلف جهان از جمله کشورهای جنوب جهانی همراه است (Кузнецов, 2022: 108). بر اساس بحث‌هایی که در این بخش ارائه شد می‌توانیم از یک وضعیت جدید در سیاست بین‌المللی سخن بگوییم که با عنوان جنوب جهانی به نقش آفرینی در سطح بین‌المللی وارد شده و ساختارهای غرب محور را برای نزدیک به سه دهه به چالش طلبیده است. اگر چه،

¹ New International Economic Order

² G77

³ Non-Aligned Movement

⁴ Washington Consensus

غرب محوری از اوان سده بیستم و با ظهور ژاپن کم رنگ تر شد، اما تا دهه اخیر کمابیش وجه و چهره ی غربی نظام بین المللی همچنان باقی بود که در حقیقت ظهور جهان سوم در نیمه دوم سده بیستم نیز نتوانسته بود آن را کم رنگ کند. اما با ظهور جدی تری جنوب جهانی، شاهد تحولی اساسی در نظام بین المللی هستیم. حال با توجه به این وضعیت جدید باید نقش روسیه را در ادامه بحث مورد بررسی قرار دهیم.

روسیه و جنوب جهانی

اگر چه بازیگری روسیه در نظام بین المللی به تعبیر وستفالیایی آن از سده هفدهم، به دوران پس اصلاحات پتر کبیر از اوایل سده هیجدهم بر می گردد، اما ظهور اتحاد جماهیر شوروی با ماهیت و کیفیت متفاوتی در قامت یک قدرت بزرگ جهانی معارض ایده های غربی شرائط بازی بین المللی را از یک رقابت اروپایی به یک درگیری جهانی سوق داد. با جنگ اوکراین در سال ۲۰۲۲، و طرح جنوب جهانی از سوی کرملین، به نظر می رسد که این بار نیز در شرائط انکار هویتی نوع بازیگری روسیه از سوی غرب، گونه متفاوتی از نقش آفرینی از سوی مسکو را شاهدیم که در ادامه به بحث در باره آن می پردازیم.

روابط اتحاد جماهیر شوروی با کشورهای آفریقایی، آسیایی و آمریکای لاتین در دوران جنگ سرد شکل گرفت و اهداف و ویژگی های خاص خود را داشت. اتحاد جماهیر شوروی با حمایت از جنبش های ضد استعماری و کشورهای تازه استقلال یافته، به دنبال گسترش نفوذ خود و مقابله با نفوذ غرب در این مناطق بود (Hogan & Patrick, 2024). این حمایت ها شامل ارائه کمک های مالی، تسلیحاتی و اعتباری، بدون دخالت مستقیم در منازعات مسلحانه، بود. شوروی همچنین تلاش کرد تا از طریق حمایت از احزاب کمونیست محلی و ارائه کمک های اقتصادی و نظامی به دولت های دوست، جای پای دائمی در این قاره ها پیدا کند. تأسیس دانشگاه دوستی ملل پاتریس لومومبا^۱ در مسکو در سال ۱۹۶۰ نیز با هدف آموزش دانشجویان کشورهای در حال توسعه انجام شد. روابط شوروی با کشورهایی مانند هند، مصر، الجزایر، آنگولا و ویتنام نمونه هایی از این تعاملات در دوران جنگ سرد است. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، روسیه در ابتدا به دلیل مشکلات داخلی، حضور کم رنگ تری در جنوب جهانی داشت. با این حال، در اوایل قرن بیست و یکم، با افزایش رقابت های ژئوپلیتیکی و تمایل به مقابله با نفوذ ایالات

^۱ Университет дружбы народов, присвоено имя Патриса Лумумбы

متحده، روسیه بار دیگر توجه خود را به این مناطق معطوف کرد. روسیه تلاش کرد تا با تأکید بر روابط متقابل سودمند و استفاده از میراث حمایت شوروی از مبارزات ضد استعماری، روابط خود را با کشورهای جنوب جهانی احیا کند. تمرکز روسیه در این دوره بیشتر بر فروش تسلیحات، همکاری در زمینه انرژی و پروژه‌های زیربنایی بود (Komin, 2024). روسیه از سال ۲۰۱۴ که کریمه را به خاک خود ضمیمه کرد مورد تحریم های غرب قرار گرفت. تحریم های روسیه طیف وسیعی از محدودیت ها و فشارهای اقتصادی را شامل می شد که عمدتاً اشخاص و شرکت های مرتبط با فعالیت در اوکراین و شبه جزیره کریمه را در بر می گرفت.

این تحریم‌ها با هدف فشار سیاسی و اقتصادی به مسکو برای بازپس‌گیری کریمه و کاهش مداخلات روسیه در اوکراین طراحی شدند و شامل بخش‌های مالی، انرژی، دفاع و فناوری بودند. اتحادیه اروپا از مارس ۲۰۱۴ تحریم‌هایی را علیه اشخاص، شرکت‌ها و بخش‌های کلیدی روسیه اعمال کرد که به تدریج گسترش یافت و تا سال‌های بعد تمدید شد (European Council, 2024). هم‌زمان، ایالات متحده آمریکا با فرمان اجرایی شماره ۱۳۶۶۰ محدودیت‌هایی علیه افرادی که مسئول نقض حاکمیت اوکراین بودند وضع کرد که شامل ممنوعیت ارائه فناوری‌های نفت و گاز، محدودیت‌های مالی و اعتباری به بانک‌ها و شرکت‌های دولتی روسیه بود (U.S. State Department, 2017). علاوه بر این، تحریم‌های ویژه‌ای نیز بر منطقه کریمه اعمال شد که سرمایه‌گذاری در این منطقه، صادرات برخی کالاها و خدمات و واردات کالا از آن را ممنوع می‌کرد (Basaran, 2020: 91). این مجموعه تحریم‌ها نشان‌دهنده تلاش کشورهای غربی برای محدود کردن توان اقتصادی و نظامی روسیه و فشار بر آن جهت بازگرداندن کنترل بر اوکراین و کریمه است.

روسیه برای مقابله با این تحریم تمهیدات گوناگونی را در داخل و خارج طراحی کرد که مهم‌ترین آنها را می‌توان گسترش روابط با چین و دیگر کشورهای مهم جنوب جهانی بود. اما این تحریم‌ها و انتقادهای پس از حمله روسیه به اوکراین به شدت افزایش یافت و روسیه را به کشوری در جهان تبدیل کرد که بیشترین تحریم‌ها بر آن وضع شده است. طبق تحقیقاتی که خبرگزاری ریانونوسی در فوریه ۲۰۲۴ منتشر کرده، روسیه سه برابر بیشتر از ایران در ۴۰ سال گذشته مورد تحریم قرار گرفته است. تا قبل از سال ۲۰۲۲ ایران با ۵۰۱۱ مورد، در صدر لیست تحریم شده‌ترین کشورهای جهان قرار داشت که این موضوع سه برابر کمتر از تعداد تحریم‌هایی است که تنها در دو سال گذشته علیه روسیه اعمال شده است. این تحریم‌ها شامل ۱۵۶۲۸ بسته تحریمی است هر روز بر تعداد آنها اضافه می‌شود (РІА Новости).

(2024). لذا از زمان حمله روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۲، این کشور تلاش‌های خود را برای تقویت روابط با جنوب جهانی به منظور مقابله با انزوای غرب و تحریم‌ها افزایش داده است. برای فهم عمیق‌تر سیاست خارجی روسیه نسبت به کشورهای جنوب جهانی، ضروری است که مفاهیم، تحولات و روابط این کشورها با غرب و همچنین انگیزه‌های روسیه برای تقویت همکاری با این کشورها را مورد بررسی قرار دهیم. در حال حاضر، روسیه به شدت به خروج از انزوا و ایجاد اتحاد در سطح بین‌المللی در برابر غرب نیاز دارد که این نیاز را می‌توان به عوامل اقتصادی، سیاسی، امنیتی - نظامی و چالش‌های موجود در نظم جهانی مرتبط دانست.

الف: عامل اقتصادی

از زمان الحاق کریمه به اوکراین در سال ۲۰۱۴، روسیه با تحریم‌های اقتصادی شدیدی از سوی غرب مواجه شده است. این تحریم‌ها تأثیر منفی بر اقتصاد روسیه گذاشته و به رکود اقتصادی منجر شده است. تعامل و همکاری با کشورهای دیگر می‌تواند فرصت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری را در روسیه افزایش دهد و به این کشور در تقویت اقتصاد خود در شرایط جنگی یاری رساند. همچنین، وابستگی شدید اقتصاد روسیه به صادرات مواد خام نظیر نفت و گاز، ضرورت خروج از انزوا را برای این کشور دوچندان کرده است.

بر اساس داده‌های موجود، از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹، به طور میانگین سالانه بیش از ۴۰ تحریم فعال علیه روسیه اعمال شد که عمده‌تاً توسط اتحادیه اروپا و ایالات متحده وضع گردید. این تحریم‌ها موجب کاهش رشد اقتصادی، افت سرمایه‌گذاری و افزایش تورم شدند. در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ رشد اقتصادی به ترتیب به ۰٫۷٪ و منفی ۲٫۵ درصد رسید و تورم از مرز ۱۲ درصد گذشت. شرکت‌های غیرانرژی بیشترین آسیب را متحمل شدند؛ به طوری که بازده دارایی^۱ آن‌ها تا ۳٫۴ واحد درصد کاهش یافت و سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه نیز حدود ۱٫۱ درصد افت کرد. در مقابل، بخش انرژی به دلیل وابستگی اروپا به نفت و گاز روسیه، کمتر تحت تأثیر قرار گرفت. پس از اعمال تحریم‌های گسترده سال ۲۰۲۲ (بیش از ۱۰۰ مورد)، اقتصاد روسیه بار دیگر با کاهش رشد (منفی ۲٫۱ درصد) و جهش تورم (۱۳٫۸ درصد) روبه‌رو شد، هرچند تغییر جهت صادرات به شرق، به‌ویژه به چین و هند، بخشی از

¹ Return on Assets

خسارات را جبران کرد (Huynh et al., 2025). خلاصه‌ای از روند تحریم‌ها و شاخص‌های کلان اقتصادی روسیه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: تحریم‌ها و شاخص‌های کلان اقتصاد روسیه

سال	تعداد تحریم‌ها	رشد اقتصادی (درصد)	تورم (درصد)	تأثیر کلیدی
۲۰۰۸	۱	+۵.۲	۱۳.۳	بحران جهانی، تحریم‌ها بدون اثرگذاری
۲۰۰۹	۱	-۷.۸	۱۱.۷	رکود جهانی، تحریم‌ها نقشی ندارند
۲۰۱۰-۲۰۱۳	۰-۱	۴-۵	۶-۸	ثبات نسبی
۲۰۱۴	۴۰	+۰.۷	۱۱.۴	تحریم‌های کریمه، افت سرمایه‌گذاری، نااطمینانی شدید
۲۰۱۵	۴۰	-۲.۵	۱۲.۹	رکود، کاهش روبل، جهش قیمت‌ها
۲۰۱۶	۴۰	+۰.۲	۷.۱	سازگاری نسبی اقتصاد، کاهش سرمایه‌گذاری
۲۰۱۷	۴۰	+۱.۸	۳.۷	بهبود نسبی، ولی کاهش تحقیق و توسعه
۲۰۱۸	۴۰	+۲.۵	۴.۳	تجارت بیشتر با چین
۲۰۱۹	۴۰	+۲.۰	۳.۰	ثبات نسبی، محدودیت سرمایه‌گذاری ادامه دارد
۲۰۲۲	>۱۰۰	-۲.۱	۱۳.۸	تحریم‌های گسترده (سوئیت، فناوری، بانک‌ها)، تغییر مسیر صادرات
۲۰۲۳-۲۰۲۵	>۱۲۰	۱-۲	۶-۷	رشد از طریق چین و آسیا، اما سرمایه‌گذاری داخلی ضعیف

منبع بر اساس داده‌ها در مقاله (Huynh et al., 2025)

در واکنش به این فشارها، روسیه تلاش کرده است تعامل و همکاری با کشورهای جنوب جهانی را افزایش دهد تا فرصت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری جدیدی ایجاد کرده و آسیب‌پذیری خود در برابر تحریم‌های غربی را کاهش دهد. این امر به روسیه کمک می‌کند تا بازارهای تازه‌ای برای محصولات خود پیدا کند و وابستگی به غرب را کمتر سازد. به همین دلیل، روسیه به دنبال منابع طبیعی، بازارهای نو و فرصت‌های سرمایه‌گذاری در کشورهای جنوب جهانی است.

روابط اقتصادی روسیه با کشورهای جنوب جهانی شامل تجارت، سرمایه‌گذاری و کمک‌های مالی می‌شود. صادرات اصلی روسیه به این کشورها شامل منابع انرژی (نفت و گاز)، تسلیحات، کودهای شیمیایی، غلات، فلزات و محصولات مهندسی است. در مقابل، روسیه از این کشورها منسوجات، مواد اولیه صنعتی، محصولات الکترونیکی، کالاهای با فناوری پیشرفته و محصولات کشاورزی وارد می‌کند. حجم تجارت روسیه با برخی مناطق و کشورها، به ویژه پس از جنگ اوکراین و تحریم‌های غرب، افزایش یافته است. چین، هند، برزیل، آفریقای جنوبی، ترکیه و برخی از کشورهای جنوب شرق آسیا از جمله شرکای تجاری مهم روسیه در جنوب جهانی هستند (Avdaliani, 2025).

سرمایه‌گذاری روسیه در جنوب جهانی بیشتر در بخش‌های انرژی، معدن و پروژه‌های زیربنایی متمرکز است. روسیه به ویژه در کشورهای غنی از منابع در آفریقا و آمریکای لاتین سرمایه‌گذاری کرده است. با این حال، در مقایسه با سرمایه‌گذاری سایر قدرت‌های بزرگ مانند چین، اتحادیه اروپا و ایالات متحده، حجم سرمایه‌گذاری روسیه در جنوب جهانی محدودتر است (Procopio, 2024). روسیه همچنین به کشورهای جنوب جهانی کمک‌های مالی ارائه می‌دهد. در دوران جنگ سرد، اتحاد جماهیر شوروی نقش مهمی در ارائه کمک به کشورهای تازه استقلال یافته داشت. در حال حاضر، روسیه نیز ابتکاراتی مانند بخشش بدهی‌ها و کمک‌های بشردوستانه (مانند اهدای غلات) را در دستور کار دارد. با این حال، حجم کمک‌های روسیه در مقایسه با سایر کشورهای بزرگ اهداکننده، کمتر است. نمونه‌های مشخصی از تعاملات اقتصادی روسیه با جنوب جهانی وجود دارد. برای مثال، روسیه به ویتنام، مالزی، اندونزی و برخی کشورهای آفریقایی تسلیحات می‌فروشد. هند واردات نفت خام ارزان روسیه را به میزان قابل توجهی افزایش داده است. برزیل به کودهای شیمیایی و گازوئیل روسیه وابسته است. روسیه در بخش‌های انرژی و معدن در آفریقا (جمهوری آفریقای مرکزی، سودان، کنگو و غیره) فعال است (Korolev, 2024).

ب: عامل سیاسی

اگرچه روسیه به عنوان یکی از اعضای دائمی شورای امنیت سازمان ملل شناخته می‌شود و از حق وتو برخوردار است، اما در سال‌های اخیر نفوذ خود را در صحنه جهانی به طور چشمگیری از دست داده است. خروج از انزوا به این کشور کمک می‌کند تا روابط خود را با دیگر کشورها، به ویژه کشورهای در حال توسعه و کشورهایی که با نظم جهانی مبتنی بر غرب مخالف هستند، تقویت کند و جایگاه خود را به عنوان یک بازیگر مؤثر در نظم جهانی بازسازی نماید. به همین دلیل، روسیه به دنبال ایجاد ائتلاف‌ها

و روابط استراتژیک با کشورهای جنوب جهانی است تا بتواند نفوذ خود را در عرصه بین‌المللی افزایش دهد و به مقابله با هژمونی ایالات متحده و غرب بپردازد.

در اسناد راهبردی روسیه اولویت ویژه ای به کشورهای جنوب جهانی داده شده و به طور مشخص در سند تدبیر سیاست خارجی سال ۲۰۲۳، آمده است که « شکل‌گیری نظم جهانی چندقطبی عادلانه‌تر در حال انجام الگوی، نامتعادل توسعه جهانی که قرن‌ها رشد اقتصادی پیشرفته قدرت‌های استعماری را از طریق تصاحب منابع سرزمین‌ها و دولت‌های وابسته در آسیا، آفریقا و غرب تضمین کرده است، به طور غیرقابل برگشتی در حال محو شدن است. تغییراتی که اکنون در حال وقوع است و عموماً مطلوب است، با این حال، مورد استقبال تعدادی از دولت‌ها که به منطق سلطه جهانی و استعمار نو عادت کرده‌اند، قرار نمی‌گیرد. این کشورها از به رسمیت شناختن واقعیت‌های جهان چندقطبی و توافق بر روی پارامترها و اصول نظم جهانی خودداری می‌کنند» (The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation, 2023). از این رو، سند جدید سیاست خارجی روسیه بر خلاف متون مشابه پیشین نوعی بازنگری را مد نظر قرار داده است.

در این سند همچنین تأکید شده که روسیه در پاسخ به اقدامات غیردوستانه غرب، قصد دارد بر کشورها و مناطقی متمرکز شود که چشم‌انداز آشکاری از نظر گسترش همکاری‌های بین‌المللی متقابلاً سودمند دارند و بیشتر کشورهای جهان علاقه مند به داشتن روابط سازنده با روسیه و تقویت مواضع روسیه در صحنه بین‌المللی به عنوان یک قدرت تأثیرگذار جهانی هستند (The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation, 2023). لذا اولویت‌های سیاست خارجی روسیه نیز تغییر یافته و اهمیت ویژه ای به کشورهای جنوب جهانی داده شده است.

روابط سیاسی و دیپلماتیک روسیه با کشورهای جنوب جهانی شامل اتحادها، مشارکت‌ها و حضور در مجامع بین‌المللی مرتبط می‌شود. در این رابطه باید به تقویت اتحادیه اقتصادی اوراسیایی، بازتعریف سازمان پیمان امنیت جمعی و نیز گسترش دامنه اعضای سازمان همکاری شانگهای از هند تا پاکستان و ایران اشاره کنیم. روسیه مشارکت‌های راهبردی با کشورهایی مانند هند، برزیل، چین و آفریقای جنوبی (گروه بریکس) دارد. این کشور همچنین روابط نزدیکی با کشورهایی مانند کوبا، نیکاراگوئه، ونزوئلا، اریتره، میانمار و ویتنام برقرار کرده است. روسیه توافقنامه‌های همکاری نظامی با بسیاری از کشورهای آفریقایی و آمریکای لاتین امضا کرده است (European Parliament, 2025). روسیه حضور فعالی در مجامع بین‌المللی مرتبط با جنوب جهانی دارد. الگوهای رای‌گیری در مجمع عمومی سازمان ملل متحد

در مورد قطعنامه‌های مربوط به اوکراین و سایر مسائل نشان می‌دهد که بسیاری از کشورهای جنوب جهانی از محکوم کردن روسیه خودداری کرده‌اند (Ferragamo, 2023). روسیه نقش مهمی در گروه بریکس، سازمان همکاری شانگهای و سایر سازمان‌های چندجانبه ایفا می‌کند. این کشور همچنین از اصلاحات در سازمان ملل و افزایش نمایندگی جنوب جهانی در آن حمایت می‌کند. نمونه‌های مشخصی از تعاملات سیاسی و دیپلماتیک روسیه با جنوب جهانی عبارتند از: خودداری آفریقای جنوبی از رای دادن به قطعنامه‌های سازمان ملل علیه روسیه؛ سیاست خارجی متوازن هند در روابط با روسیه و غرب. حمایت روسیه از رژیم‌های اقتدارگرا در آمریکای لاتین (کوبا، نیکاراگوئه، ونزوئلا) تعامل روسیه با اتحادیه کشورهای جنوب شرق آسیا (آسه‌آن) (Gorenburg & Schwartz, 2024)؛ و تلاش‌های دیپلماتیک روسیه در قبال کشورهای آفریقایی از طریق برگزاری نشست‌ها و کنفرانس‌های سطح بالا از جمله نشست سران روسیه و کشورهای آفریقایی در ژانویه سال ۲۰۲۳ (Budrytė & Davoliūtė, 2024).

ج: عامل امنیتی - نظامی

روسیه همواره نگران امنیت خود و گسترش ناتو به سمت شرق و محاصره شدن توسط غرب بوده است که این موضوع را می‌توان از اصلی‌ترین ریشه‌های حمله روسیه و اوکراین نام برد. این موضوع در حال حاضر بزرگترین مساله امنیتی روسیه است و چشم انداز روشنی نیز برای پایان آن وجود ندارد. درخواست کمک از کشورهایی مانند کره شمالی برای تقویت توان نظامی در این جنگ نشان دهنده مسائل و مشکلاتی است که مسکو با آن روبرو شده است. یکی از ابزارهای روسیه از دوره شوروی تا امروز روابط نظامی و فنی با کشورهایی است که در گذشته در شمار بلوک شرق بودند و در حال حاضر نیز جای آنها را برخی از کشورهای جنوب گرفته‌اند.

لذا فروش تسلیحات به کشورهای مختلف در آفریقا، آمریکای لاتین و آسیا، مهم‌ترین جنبه تعاملات نظامی روسیه با جنوب جهانی است (Smeltz & El Baz, 2025). استقرار پیمانکاران نظامی خصوصی مانند گروه واگنر در کشورهایی مانند جمهوری آفریقای مرکزی و مالی نیز نشان‌دهنده نقش نظامی روسیه در این منطقه است (Klyszcz, 2025). اعزام بمب‌افکن‌های توپولف Tu-160 به ونزوئلا برای انجام پروازهای آموزشی و برگزاری رزمایش‌های دریایی مشترک با این کشور، نمونه‌هایی از همکاری نظامی روسیه در آمریکای لاتین است (Osborn, 2018). برگزاری رزمایش‌های نظامی مشترک با کشورهایمانند اندونزی و ویتنام در جنوب شرق آسیا نیز در راستای تقویت روابط نظامی روسیه با این منطقه صورت می‌گیرد (Kumar & Anoop, 2025). کمک روسیه به ویتنام در ساخت زیردریایی و

توافقنامه‌های دوجانبه برای تبادل اطلاعات نظامی با برخی کشورها نیز از دیگر جنبه‌های همکاری نظامی روسیه با جنوب جهانی است (TASS, 2014). از این رو، مسکو تلاش کرده است تا از طریق برقراری روابط نظامی و در مواردی نیز حمایت نظامی و امنیتی از کشورهای جنوب جایگاه خود را در بین این کشورها تقویت نماید.

د: ایجاد و تثبیت نظام بین‌المللی چند قطبی

یکی از موضوعات کلیدی که می‌تواند به عنوان نقطه اشتراک همکاری میان روسیه و کشورهای جنوب جهانی مطرح شود، ایجاد یک نظام بین‌المللی چندقطبی و تمایل روسیه به چالش کشیدن نظم تک‌قطبی تحت سلطه غرب است. در این راستا، روسیه به دنبال تقویت روابط خود با کشورهای در حال توسعه و جنوب جهانی است تا بتواند به عنوان یک بازیگر اصلی در عرصه جهانی شناخته شود. این رویکرد به روسیه این امکان را می‌دهد که با ایجاد ائتلاف‌های جدید و تقویت همکاری‌های اقتصادی، سیاسی و نظامی، نفوذ خود را در این مناطق افزایش دهد. به علاوه، این همکاری‌ها می‌تواند به کشورهای جنوب جهانی نیز کمک کند تا از وابستگی به قدرت‌های غربی کاسته و در راستای منافع ملی خود حرکت کنند. در نهایت، این تلاش‌ها می‌تواند به ایجاد یک نظام بین‌المللی عادلانه‌تر و متوازن‌تر منجر شود که در آن کشورهای مختلف بتوانند به طور برابر در تصمیم‌گیری‌های جهانی مشارکت داشته باشند.

از سوی دیگر کشورهای جهان جنوب از وزن خود در نهادهای جهانی بسیار ناخرسند هستند و مهم‌تر اینکه از نقش خود در ساختارهای تصمیم‌گیری جهان ناخشنودند. این در حاشیه ماندن، به طور فزاینده‌ای با وزن واقعی اقتصادی قدرت‌های میانی، نامتناسب است، وزنی که در دهه ۱۹۶۰ فاقد آن بودند. برخی از این کشورها دارای منابع کارساز معدنی، زنجیره‌های تأمین و گاه نوآوری‌هایی هستند که برای رشد جهانی و مقابله با تغییرات آب و هوایی ضروری است و اینهمه به آنها وزن بیشتری را نسبت به قرن بیستم می‌دهد. این عدم تناسب رو به افزایش، همچنین بر عمق ناخرسندی این کشورها را از نظم کنونی جهان می‌افزاید و فوریتی را برای دگرگونی بنیادی، از جمله در ساختار سازمان ملل متحد، پدید می‌آورد. اصلاح در شورای امنیت سازمان ملل متحد، با این حال، به سرعت بدست نخواهد آمد. این نهاد هنوز هم واقعیت‌های ژئوپلیتیکی سال ۱۹۴۵ را منعکس می‌کند و گسترش آن، هدفی در دور دست است. ایالات متحده همچنان بر سامانه مالی بین‌المللی سلطه دارد که به واشنگتن این امکان را می‌دهد تا با همپیمانان اصلی خود کار کند و اهرم تهدید تحریم‌های ثانویه را به کار گیرد که در واقع، کشورهای جهان جنوب را هدف می‌گیرد. اما کشورهای جهان جنوب همچنان به تلاش خود برای دستیابی به

سطح بالاتری از استقلال و نیز تأثیر گذاری بیشتر در سطح جهانی ادامه خواهند داد و این کار را با استفاده از بیانیه ها و پیشنهاداتی عمومی دنبال می کنند که هدفشان شکل دادن به نورم های جهانی (مانند طرح های صلحی که برخی از این کشورها برای جنگ اوکراین ارائه کرده اند) یا مقابله با آنهاست، ائتلاف هایی همچون بریکس که روسیه و چین هم در آن عضویت دارند، نهادهای منطقه ای و تجارت دوجانبه با واحد پول محلی (Shidrou, 2023).

تعاملات روسیه با جنوب جهانی

تعاملات روسیه با جنوب جهانی ابعاد متنوعی را در بر می گیرد و طیف گسترده ای از همکاری های اقتصادی، سیاسی و نظامی را شامل می شود. در حوزه اقتصادی، روسیه با کشورهای همچون الجزایر، ونزوئلا، ویتنام، مصر و آنگولا روابط گسترده ای در زمینه فروش تسلیحات برقرار کرده است. همچنین، در تعامل با قدرت های بزرگی همچون هند و چین، صادرات نفت و گاز جایگاه ویژه ای دارد و علاوه بر آن، مسکو تلاش می کند استفاده از ارزهای جایگزین دلار در معاملات نفتی را تشویق کند. یکی دیگر از ابعاد مهم همکاری های اقتصادی روسیه، مشارکت در پروژه های انرژی هسته ای از طریق شرکت «روس اتم» در مصر و سایر کشورهای آفریقایی است. صادرات محصولات کشاورزی، به ویژه غلات، نیز بخش دیگری از روابط اقتصادی روسیه با قاره آفریقا را تشکیل می دهد.

در بعد سیاسی، روسیه از حکومت های نظامی در کشورهای بوریکنافاسو، مالی و نیجر حمایت کرده و در آمریکای لاتین به ویژه ونزوئلا، پشتیبانی سیاسی و اقتصادی گسترده ای ارائه داده است. این حمایت ها شامل اعطای وام، به رسمیت شناختن نیکلاس مادورو به عنوان رئیس جمهور و حتی همکاری در حوزه بهداشت و تأمین دارو می شود. در سطح جهانی، روسیه با کشورهای چوب برزیل و هند از گسترش کرسی های دائم شورای امنیت حمایت کرده و در چارچوب بریکس، به ترویج زیرساخت های مالی جایگزین نظیر بریکس بریج^۱، بریکس پی^۲، و بریکس کلر^۳ پرداخته است. علاوه بر این، مسکو با برگزاری کنفرانس های مختلف، روابط خود با کشورهای آفریقایی را در قالب نشست های وزیران و مجامع سیاسی تقویت کرده و با کوبا، عراق و نیکاراگوئه نیز روابط دوران جنگ سرد را احیا کرده است.

¹ BRICS Bridge

² BRICS Pay

³ BRICS Clear

در حوزه نظامی نیز روسیه نقش پررنگی ایفا می‌کند. فروش تسلیحات همچنان یکی از ابزارهای کلیدی مسکو برای تقویت روابط با کشورهایی چون ونزوئلا، ویتنام، الجزایر، هند، مصر و آنگولا است. افزون بر این، حضور پیمانکاران نظامی خصوصی مانند گروه واگنر در جمهوری آفریقای مرکزی و مالی نشان‌دهنده راهبرد روسیه در بهره‌گیری از ابزارهای غیررسمی نظامی است. در ونزوئلا، همکاری نظامی به شکل اعزام بمبافکن‌های توپولف تو-۱۶۰ برای پروازهای آموزشی و برگزاری رزمایش‌های دریایی مشترک نمود یافته است. همچنین در آسیای جنوب شرقی، با کشورهایی همچون اندونزی و ویتنام رزمایش‌های مشترک نظامی انجام شده و روسیه در ویتنام به ساخت زیردریایی نیز کمک کرده است. در کنار این موارد، توافقنامه‌های دوجانبه برای تبادل اطلاعات نظامی با برخی کشورها بخش دیگری از راهبرد امنیتی و نظامی روسیه در تعامل با جنوب جهانی محسوب می‌شود.

ابزارهای روسیه در جنوب جهانی

روسیه از طیف گسترده‌ای از ابزارها برای پیشبرد سیاست خارجی خود در قبال کشورهای جنوب جهانی استفاده می‌کند که مواردی چون کمک‌های اقتصادی و نظامی، همکاری در زمینه انرژی و نیز همکاری در چارچوب سازمان‌های بین‌المللی را در بر می‌گیرد.

الف: کمک‌های اقتصادی و نظامی

روسیه به بسیاری از کشورهای جنوب جهانی کمک‌های مالی و نظامی ارائه می‌دهد. این امر نفوذ سیاسی روسیه را در این کشورها افزایش می‌دهد. در چند سال گذشته روسیه اقدام به ایجاد پایگاه‌های نظامی و استقرار نیروهای خود در چندین کشور آفریقایی از جمله جمهوری آفریقای مرکزی، مصر، اریتره، موزامبیک، سودان و ماداگاسکار کرده است. حتی گزارش‌هایی مبنی بر حضور نیروهای نظامی خصوصی "واگنر" در کشورهای آفریقایی گزارش شده است (Anadolu Ajansı, 2020). همچنین در ماه می ۲۰۲۴ روسیه اعلام کرد که نظامیان خود را در پایگاهی نظامی در کشور نیجر مستقر کرده است. این پایگاه که نظامیان امریکایی را نیز در خود جای داده پس از کودتای نظامی در سال گذشته و دستور دولت جدید به زودی می‌بایست این کشور را ترک کنند. از سال ۲۰۲۰ چندین کودتای نظامی در کشورهای مرکزی قاره آفریقا رخ داده که پیشتر مستعمره فرانسه به حساب می‌آمدند و این کشور نفوذ نظامی و اقتصادی در این کشورها داشت. به گزارش فایننشال تایمز ابراهیم یحیی ابراهیم، تحلیلگر ارشد گروه بین‌المللی بحران ساحل، دلیل ارتباط کشورهای آفریقایی از جمله نیجر با روسیه را حفاظت مسکو از رژیم‌های

محلی عنوان کرده است. به گفته وی مقامات نیجر بارها فرانسه را به برنامه ریزی برای انجام یک کودتای جدید در این کشور متهم کرده اند. تنها چیزی که این کشورها از آن می ترسند حملات هوایی است که روسیه می تواند نقش مهمی در این زمینه دفاع در برابر تهدیدات هوایی ایفا کند (PБК, 2024). حسین باغچی مدیر موسسه سیاست خارجی ترکیه معتقد است که روسیه به دنبال متحد کردن کشورهای جنوب جهانی به عنوان وزنه تعادلی در برابر ناتو در ارتباط با فضای به اصطلاح تنش زا و رو به رشد در جهان و ورود آن به یک مسابقه تسلیحاتی جدید است. وی در مصاحبه با روزنامه سوزجو گفت: جهان وارد یک مسابقه تسلیحاتی در مقیاس بزرگ شده است. ناتو همچنان بزرگترین اتحاد نظامی در جهان است. روسیه در تلاش است تا کشورهای جنوب جهانی را متحد کند و بر اساس ملاحظات اقتصادی خود به تنهایی وارد یک مسابقه تسلیحاتی با ناتو نخواهد شد (TASS, 2024).

ب: همکاری در زمینه انرژی

روسیه یک بازیگر اصلی در بازار جهانی انرژی است و دارای ذخایر عظیم نفت و گاز در جهان می باشد. این کشور همچنین در زمینه احداث نیروگاه های هسته ای فعالیت گسترده ای در سطح جهان و کشورهای در حال توسعه دارد. روسیه در حال حاضر پروژه هایی در کشورهای نظیر ترکیه، هند، مجارستان، بنگلادش، چین، ایران، تایوان و مصر دارد. همچنین شرکت روس اتم در حال مذاکره یا توافقات اولیه ای در مورد ساخت واحدهای برق هسته ای در کشورهایمانند برزیل، قرقیزستان، میانمار، نیجریه، عربستان سعودی، ازبکستان، قزاقستان و سریلانکا منعقد کرده است. این شرکت در سال ۲۰۱۶ اقدامات اولیه طرح ساخت یک نیروگاه هسته ای در فنلاند را آغاز کرد اما در ۲۰۲۲ آن قرارداد به طور یک طرفه توسط طرف فنلاندی فسخ شد (TASS, 2024). به دلیل فرآیند طولانی مدت احداث و نگهداری نیروگاه های هسته ای، روسیه می تواند روابط بلند مدتی را با کشورها برقرار نموده از نفوذ خود را در این کشورها افزایش دهد.

ج: مشارکت روسیه در سازمان های بین المللی

روسیه به طور فزاینده ای در سازمان های بین المللی نظیر گروه بریکس، سازمان همکاری شانگهای و گروه ۲۰ مشارکت می کند و در این زمینه با بسیاری از کشورهای جنوب جهانی هم راستا است. این مشارکت ها نشان دهنده تمایل روسیه به تقویت روابط با کشورهای در حال توسعه و ایجاد یک نظام چندقطبی در عرصه جهانی است. به ویژه، گروه بریکس که شامل کشورهای برزیل، روسیه، هند، چین

و آفریقای جنوبی است، به عنوان یک پلتفرم مهم برای همکاری‌های اقتصادی و سیاسی میان این کشورها عمل می‌کند. همچنین، سازمان همکاری شانگهای به عنوان یک نهاد امنیتی و اقتصادی، به روسیه این امکان را می‌دهد که با کشورهای آسیای مرکزی و دیگر کشورهای همسایه همکاری نزدیک‌تری داشته باشد. در نهایت، گروه ۲۰ به عنوان یک مجمع بین‌المللی برای بحث و تبادل نظر در مورد مسائل اقتصادی جهانی، به روسیه این فرصت را می‌دهد که نظرات و دیدگاه‌های خود را در سطح جهانی مطرح کند و با کشورهای جنوب جهانی هم‌راستا شود.

چالش‌های روسیه در جنوب جهانی

علیرغم تمایل روسیه به همکاری با کشورهای جنوب جهانی، اختلافات اقتصادی قابل توجهی بین این کشورها وجود دارد که مانع گسترش مناسبات هم‌تراز بین آنها می‌شود. از طرفی بسیاری از کشورهای جنوب جهانی با ناپایداری سیاسی و فساد دست و پنجه نرم می‌کنند که می‌تواند روابط آنها با کشورهای خارجی را دشوار کند. در حال حاضر چین رقیب اصلی روسیه در رابطه با کشورهای جنوب جهانی به حساب می‌آید. چین که دومین اقتصاد دنیا است سرمایه‌گذاری و نفوذ اقتصادی گسترده‌ای در کشورهای در حال توسعه دارد و با اعطای وام‌ها به این کشورها که بسیاری از آنها را با چالش بازپرداخت مواجه کرده، نفوذ خود را هرچه بیشتر افزایش می‌دهد.

جنوب جهانی و جنگ اوکراین

اکثریت اعضای سازمان ملل متحد از خانواده بزرگ جنوب جهانی تشکیل می‌شود. اما مفهوم جنوب جهانی، فراتر از عدد و رقم کشورهای سه قاره آمریکای لاتین، آسیا و آفریقا است. این پدیده، یعنی جنوب جهانی در هشت دهه گذشته، بخشی از روابط بین‌المللی بوده ولی آنچه که این پدیده و مفهوم را برجسته کرده، جنگ اوکراین است. کنش و واکنش‌های جنوب جهانی بعد از جنگ روسیه علیه اوکراین، موضوع جالب توجهی برای دست‌اندرکاران سیاست خارجی و پژوهشگران روابط بین‌المللی شده است. در دهه ۵۰ و ۶۰ قرن بیستم میلادی، جنوب جهانی، در کشمکش بین دو ابرقدرت آمریکا و شوروی، مفهوم و گزینه غیرمتعهدها را تعریف و جریانی بین‌المللی را شکل داد. زیر چتر غیرمتعهدها، کشورهای متنوع و رنگارنگی جمع شدند ولی نمی‌خواستند به یکی از دو بلوک پیوندند و جالب است که هم آمریکا و هم شوروی، به غیرمتعهدها، بدبین بودند. غیرمتعهدها یکدست نبودند، عدم یکدستی غیرمتعهدها با فروپاشی نظام دو قطبی، شکل نوینی به جنوب جهانی داد و جنوب جهانی را نباید منحصر در غیرمتعهدها کرد.

اما آنچه حائز اهمیت می‌باشد دگردیسی جنوب جهانی در دو دهه گذشته است. این دگردیسی شامل ابعاد اقتصادی و سیاسی می‌شود. برخی از اعضای جنوب جهانی، از نظر اقتصادی، رشد کردند. از نظر سیاسی، دموکراسی را به‌عنوان چارچوب تنظیم مناسبات قدرت در سطح داخلی پذیرفتند، این دگردیسی، به برآمدن کنشگران جدی جنوب جهانی مانند برزیل در آمریکای لاتین، هند و اندونزی در آسیا و آفریقای جنوبی در قاره آفریقا شد. این اعضای خانواده جنوب، رابطه نزدیک و در عین حال فاصله‌داری با قدرت‌های جهانی برقرار کردند. آنها همزمان با روسیه، چین و ایالات متحده کنش و واکنش‌های گسترده‌ای را دنبال کردند.

جنگ اوکراین، بی‌تردید نقطه عطفی در این زمینه بود. روسیه و آمریکا سعی کردند که در یارگیری سیاسی، جنوب جهانی را با خود همراهی کنند. ولی در مجموع جنوب جهانی به نگرش دو اردوگاهی تن نداد. نه از اشغال اوکراین توسط روسیه حمایت کرد و نه کارزار نظامی آمریکا و ناتو علیه روسیه. جنوب جهانی، این جنگ را جنگ مربوط به خود ندید و نمی‌بیند و جالب آنکه در فقدان طرح‌های صلح، این جنوب جهانی است که علاقه‌مند به پایان دادن به این منازعه است. سفر هیات بسیار عالی‌رتبه آفریقایی در خردادماه ۱۴۰۲، بازتابی از کنشگری جنوب جهانی برای جلوگیری از ادامه تنش است که پایان آن به نفع همه مردم جهان است (Sajadpor, 2023).

سارانگ شیدور^۱ می‌نویسد: «جنگ روسیه در اوکراین به ناظران غربی گوشزد کرد که جهانی هم فرای جهان قدرت‌های بزرگ و متحدان اصلی آنها وجود دارد. این جهان، عمدتاً کشورهایی در آفریقا، آسیا و آمریکای لاتین را در بر می‌گیرد که از سوگیری روشنی در این جنگ پرهیز کرده‌اند. بنابراین، جنگ روسیه در اوکراین، پرتوی را بر روی جنوب جهان به عنوان یک عامل مهم در ژئوپولیتیک جهانی افکنده است. از نگاه شیدور «جهان جنوب بازگشته و وجود دارد نه به عنوان یک گروه همگن و سازمان یافته بلکه به عنوان یک واقعیت ژئوپولیتیک. تأثیرات آن در ائتلاف‌های نوین و رو به رشد مشخصی احساس می‌شود؛ مانند گروه بریکس که ممکن است به زودی از اعضای اصلی خود یعنی برزیل، چین، هند، روسیه و آفریقای جنوبی فراتر رود. بسیاری از مفسران، ظهور نهادهایی همچون گروه ۲۰، بریکس و سازمان همکاری شانگهای را نشانه بازگشت جهان جنوب می‌دانند اما تمرکز بر ائتلاف‌های بین‌دولتی، موجب غفلت ناظران از روش مهمتری می‌شود که جهان جنوب خود را ابراز می‌کند: کنش‌های فردی

¹ Sarang Shidore

کشورها. این کنش های متنوع و بیشتر فاقد هماهنگی، که ریشه نیرومندی در منافع ملی هر کشور دارد، احتمالاً تأثیری بزرگتر از مجموع اجزایش خواهد داشت» (Shidrou, 2023). جنگ روسیه و اوکراین جهان را به دو دسته تقسیم کرده است که به تحریم های غرب پایبند هستند و آنهایی که به آن پایبند نیستند. کشورهای جنوب جهانی روابط منحصر به فردی با روسیه و غرب و نگرش نسبت به اعمال تحریم های یکجانبه دارند. برزیل، چین، هند، اندونزی، آفریقای جنوبی، ترکیه و امارات تنها تعدادی از بازیگران کلیدی در جنوب جهانی هستند که با تحریم های یکجانبه مخالف یا بی طرف مانده اند. بیانیه مشترک وزرای خارجه برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی در ژوئن ۲۰۲۳ «بریکس» اعلام کرد که استفاده از تحریم های یکجانبه با منشور سازمان ملل «ناسازگار» است (Seshadri, 2023).

برخی از کشورهای جنوب جهانی تجارت خود را با مسکو افزایش داده اند که اثربخشی تحریم های غرب را به شدت زیر سوال می برد. در سال ۲۰۲۲، تجارت روسیه با ترکیه ۸۷ درصد، با امارات متحده عربی ۶۸ درصد و با هند حتی ۲۰۵ درصد افزایش یافت (Городов, 2022). هانس کوندنانی پژوهشگر ارشد موسسه سلطنتی امور بین الملل لندن در خصوص عدم موفقیت غرب در همراه کردن کشورهای جنوب جهانی در جنگ با اوکراین و نیاز به تغییر رویکرد غرب می نویسد: پیش از اولین سالگرد تهاجم روسیه به اوکراین در فوریه ۲۰۲۳، برخی نظرسنجی ها و تحلیل ها نشان داد که کشورهای در حال توسعه به غیر از غرب - یعنی ایالات متحده و متحدانش - از جانبداری در این مناقشه اجتناب می کنند.

بر اساس پژوهشی از دانشگاه کمبریج که داده های حاصل از نظرسنجی ها در ۱۳۷ کشور را تجزیه و تحلیل کرده، می توان گفت که در مناطق خارج از غرب، افکار عمومی نسبت به روسیه و چین عمدتاً مثبت یا دست کم بی طرفانه است. یافته های این پژوهش نشان داد که در میان کشورهای جنوب جهانی، حدود ۶۶ درصد از پاسخ دهندگان دیدگاه مثبتی نسبت به روسیه و ۷۰ درصد نسبت به چین دارند. این گرایش در برخی مناطق حتی قوی تر بود؛ به عنوان مثال، در جنوب آسیا ۷۵ درصد، در آفریقای فرانسوی زبان ۶۸ درصد و در جنوب شرق آسیا ۶۲ درصد از روسیه دید مثبت داشتند (Cambridge University, 2022). این آمارها بیانگر آن است که بخش مهمی از جمعیت جهان خارج از غرب تمایل چندانی به همراهی با رویکرد ضدروسی غرب نشان نداده اند و به نوعی تداوم چندقطبی بودن نگاه ها به بحران اوکراین را تأیید می کنند.

در عین حال، بررسی های ملی و منطقه ای تصویر متفاوت تری را نشان می دهند. برای نمونه، نظرسنجی ایپسوس در ژوئن ۲۰۲۳ در آفریقای جنوبی حاکی از آن بود که ۵۶ درصد از مردم این کشور تهاجم

روسیه به اوکراین را مغایر با اصول حقوق بین‌الملل می‌دانند و ۶۱ درصد روسیه را مسئول ارتکاب جنایات جنگی قلمداد می‌کنند. با این حال، بیش از نیمی از پاسخ‌دهندگان، یعنی ۵۹ درصد، موضعی بی‌طرفانه یا مردد داشتند. تنها ۱۸ درصد از روسیه و ۲۳ درصد از اوکراین حمایت کردند (Ipsos, 2023). این داده‌ها نشان می‌دهد که حتی در کشورهایی که روابط سیاسی نزدیکی با مسکو دارند، افکار عمومی الزاماً در جهت حمایت از روسیه حرکت نمی‌کند، بلکه ترکیبی از مخالفت، بی‌طرفی و اقلیتی از حمایت وجود دارد.

مقایسه این دو دسته داده، یعنی نظرسنجی‌های فراملی و ملی، نشان می‌دهد که جنوب جهانی به‌طور کلی از اتخاذ موضعی آشکارا ضدروسی اجتناب می‌کند، اما در سطح ملی و اجتماعی، واکنش‌ها می‌تواند متفاوت و پیچیده‌تر باشد. این امر می‌تواند برای سیاست‌گذاران غربی و همچنین برای مسکو اهمیت استراتژیک داشته باشد، چراکه همگرایی یا واگرایی افکار عمومی در کشورهای جنوب جهانی بر آینده روابط بین‌الملل و موفقیت یا ناکامی سیاست‌های تحریمی تأثیر خواهد گذاشت.

به جای اینکه حداقل تلاش کنیم بفهمیم چرا این کشورها - که بسیاری از آنها مستعمرات سابق اروپایی بودند - این راه را انتخاب کردند، بسیاری از تفسیرها فقط روایت‌هایی را پیشنهاد می‌کردند تا آنها را متقاعد کنند که نظر خود را تغییر داده، در کنار غرب قرار بگیرند و با روسیه مخالفت کنند. این رویکرد ابزاری با کشورهای جنوب جهانی کارساز نخواهد بود. اگر در مورد تعامل با آفریقا، آسیا و آمریکای جنوبی جدی باشیم، نمی‌توانیم انتظار داشته باشیم که آنها به‌طور خودکار تصمیمات ما را تأیید کنند. ساختن روایت‌های متقاعدکننده نیز کمکی به ما نخواهد کرد. در عوض، غرب باید با دموکراسی‌های غیرغربی که برای ایجاد ائتلاف گسترده‌تر و همچنین آنچه برای منافع ملی آنها ضروری است، حساب باز کند. اگر بخواهیم زمینه‌های مشترکی را با آنها پیدا کنیم، حتی ممکن است نیاز داشته باشیم که رویکرد خود را در قبال جنگ در اوکراین اصلاح کنیم (Kundnani, 2023).

چالش‌ها و فرصت‌ها

روسیه به دلیل محدودیت منابع اقتصادی و مالی در مقایسه با سایر قدرت‌های بزرگ و تنوع موجود در جنوب جهانی با چالش‌هایی روبرو است. با این حال، فرصت‌هایی برای روسیه وجود دارد تا از احساسات ضد غربی بهره‌برداری کند و در زمینه‌هایی که در آن نقاط قوت دارد، مانند انرژی و تسلیحات، مشارکت کند (GSDN, 2025). ایدئولوژی محافظه‌کارانه روسیه ممکن است با تنوع فرهنگی در جنوب جهانی در تضاد باشد (Grishin, 2024). جنوب جهانی یک بلوک یکپارچه نیست و دارای ترجیحات

متنوع و چالش‌هایی در اقدام جمعی است. برخی کشورها روابط نزدیکی با روسیه دارند، در حالی که برخی دیگر در حمایت آشکار از آن مردد هستند (Williams & Rodriguez, 2024). با این وجود، روسیه می‌تواند از فرصت‌های موجود در بخش انرژی، فروش تسلیحات و قرار دادن خود به عنوان یک شریک جایگزین برای غرب استفاده کند. جذابیت ارائه یک دیدگاه جایگزین از نظم جهانی چندقطبی نیز می‌تواند فرصت‌هایی را برای روسیه فراهم کند (GSDN, 2025). ماهیت معاملاتی برخی از این روابط نیز می‌تواند هم چالش و هم فرصت باشد.

سیاست خارجی روسیه در قبال جنوب جهانی در قیاس با سیاست‌های سایر قدرت‌های بزرگ

الف. چین

چین و روسیه هر دو به دنبال تضعیف برتری جهانی ایالات متحده و ترویج یک نظم جهانی چندقطبی هستند. با این حال، چین ثبات را ارزشمند می‌داند، در حالی که روسیه از بی‌نظمی سود می‌برد و حمایت چین از روسیه در جنگ اوکراین چندان قاطعانه نبوده است (Lo, 2025). تعامل اقتصادی چین (تجارت و سرمایه‌گذاری) در جنوب جهانی به مراتب بیشتر از روسیه است (Ferragamo, 2023). چین و روسیه متحدان رسمی نیستند، اما روابط نظامی، اقتصادی و دیپلماتیک خود را گسترش داده‌اند. چین در مقایسه با موضع تحریک‌آمیزتر روسیه، رویکردی محتاطانه‌تر و بلندمدت‌تر در رقابت جهانی اتخاذ می‌کند (Fong & Maizland, 2024). چین از نظر اقتصادی در رابطه با روسیه دست بالا را دارد (Christoffersen, 2024). برخی از آفریقایی‌ها رقابتی بین چین و روسیه در آفریقا می‌بینند و معتقدند که چین در موقعیت برتری قرار دارد و حضور چین گسترده‌تر و شامل حوزه‌های دیپلماتیک، امنیتی و اقتصادی است، در حالی که حضور روسیه محدودتر است (Hamilton, 2023). در حالی که هر دو کشور هدف به چالش کشیدن سلطه ایالات متحده را دارند، رویکردها و سطوح نفوذ آن‌ها در جنوب جهانی به طور قابل توجهی متفاوت است. قدرت اقتصادی چین مزیت قابل توجهی نسبت به روسیه در زمینه تعامل کلی به آن می‌دهد. علیرغم اهداف مشترک، عناصری از رقابت و اولویت‌های متفاوت در سیاست‌های خارجی آن‌ها وجود دارد. تمرکز چین بر توسعه اقتصادی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها در جنوب جهانی در تضاد با تأکید بیشتر روسیه بر همکاری امنیتی و فروش تسلیحات است و این می‌تواند منجر به انواع مختلف نفوذ و مشارکت شود. رشد اقتصادی متفاوت بین چین و روسیه نشان می‌دهد که نفوذ چین در جنوب جهانی احتمالاً با سرعت بیشتری نسبت به روسیه افزایش خواهد یافت.

ماهیت مشارکت چین و روسیه و تعاملات آن‌ها در جنوب جهانی تأثیر بسزایی بر نظم جهانی آینده و انتخاب‌های موجود برای این کشورها خواهد داشت.

ب. ایالات متحده آمریکا

بر کسی پوشیده نیست که روسیه قصد دارد با سلطه و نفوذ جهانی ایالات متحده مقابله کند. روس‌ها معتقدند که کشورشان در سطح جهانی بیشتر از ایالات متحده مورد احترام است (Smeltz & El Baz, 2025). بسیاری در جنوب جهانی بین اقدامات روسیه در اوکراین و مداخلات گذشته ایالات متحده برابری اخلاقی قائل هستند (Stent, 2024). روابط ایالات متحده و روسیه با تنش‌های قابل توجهی همراه است و برداشت‌های روسیه از نظم بین‌المللی عمدتاً آمریکا محور است (Lo, 2024: 15). تجارت و سرمایه‌گذاری ایالات متحده در آفریقا و آمریکای لاتین به طور قابل توجهی از روسیه بیشتر است (Ferragamo, 2023). روسیه به دنبال تضعیف نفوذ ایالات متحده در آمریکای لاتین، به ویژه در "حیاط خلوت" خود است. سیاست خارجی روسیه در قبال جنوب جهانی اغلب در تقابل با ایالات متحده تنظیم می‌شود. نارضایتی‌های تاریخی از ایالات متحده در جنوب جهانی فرصت‌هایی را برای کسب نفوذ روسیه فراهم می‌کند. علیرغم تلاش‌های روسیه، ایالات متحده همچنان یک قدرت اقتصادی و سیاسی قابل توجه در بسیاری از نقاط جنوب جهانی است. کاهش علاقه ایالات متحده به برخی مناطق مانند آمریکای لاتین می‌تواند خلأیی ایجاد کند که روسیه و چین به دنبال پر کردن آن هستند. در نهایت رقابت بین روسیه و ایالات متحده برای نفوذ در جنوب جهانی احتمالاً به شکل‌دهی پویایی‌های ژئوپلیتیکی و انتخاب‌های سیاست خارجی این کشورها ادامه خواهد داد.

نتیجه‌گیری

روسیه با استفاده از روایت ضد استعماری و با بهره‌گیری از نارضایتی‌های موجود در جنوب جهانی نسبت به سلطه غرب، به دنبال تقویت جایگاه خود به عنوان یک قدرت جهانی و مقابله با نفوذ ایالات متحده است. تعاملات روسیه با مناطق مختلف جنوب جهانی، از جمله آفریقا، آمریکای لاتین و آسیا، نشان‌دهنده تنوع در رویکردها و اولویت‌های این کشور در هر منطقه است. فروش تسلیحات و همکاری در زمینه انرژی، به ویژه انرژی هسته‌ای، از ابزارهای کلیدی روسیه برای ایجاد و حفظ روابط با این کشورها به شمار می‌روند. تحولات عمده در سیاست خارجی روسیه، به ویژه پس از الحاق کریمه و جنگ در اوکراین، نشان‌دهنده افزایش تمرکز و تلاش این کشور برای تقویت روابط با جنوب جهانی به

منظور مقابله با انزوای غرب است. دیدگاه‌های تحلیلگران و کارشناسان در مورد سیاست روسیه در قبال این منطقه متفاوت است؛ برخی آن را فرصت طلبانه و با اهداف کوتاه‌مدت می‌دانند، در حالی که برخی دیگر آن را تلاشی برای ایجاد یک نظم جهانی عادلانه‌تر تلقی می‌کنند.

روسیه در تعامل با کشورهای جنوب جهانی با چالش‌هایی از جمله محدودیت‌های اقتصادی و تنوع منافع و اولویت‌های این کشورها روبرو است. با این حال، فرصت‌هایی نیز برای روسیه وجود دارد تا با ارائه خود به عنوان یک شریک جایگزین و با تمرکز بر زمینه‌هایی که در آن مزیت دارد، نفوذ خود را در این منطقه افزایش دهد. مقایسه سیاست خارجی روسیه با چین و ایالات متحده نشان می‌دهد که در حالی که هر سه قدرت به دنبال افزایش نفوذ خود در جنوب جهانی هستند، رویکردها و منابع آن‌ها به طور قابل توجهی متفاوت است. قدرت اقتصادی چین و حضور گسترده ایالات متحده در بسیاری از مناطق، چالش‌های قابل توجهی را برای روسیه در دستیابی به اهداف خود در جنوب جهانی ایجاد می‌کند. با این وجود، روسیه با استفاده از ابزارهای دیپلماتیک، نظامی و اقتصادی و با تمرکز بر کشورهایی که روابط سنتی با آن دارند یا از سیاست‌های غرب ناراضی هستند، تلاش می‌کند تا جایگاهی برای خود در این منطقه مهم از جهان باز کند.

References

- Anadolu Ajansı. (2020, August 4). Russia is preparing to establish military bases in 6 African countries [СМИ: Россия готовится создать военные базы в 6 странах Африки]. Anadolu Agency. <https://www.aa.com.tr/ru/> (In Russian)
- Avdaliani, E. (2025, February 28). Russia's ASEAN embrace. Lowy Institute. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/russia-s-asean-embrace>
- Başaran, A. (2020). Annexation of Crimea by Russian federation, united states and European union's economic sanctions against Russian federation, 2014-2018. *Asya Studies*, 4(11), 91-106. <https://doi.org/10.31455/asya.686618>
- Berg, R. C. (2024, February 12). China and Russia engage Latin America and the Caribbean differently: Both threaten US interests. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/china-and-russia-engage-latin-america-and-the-caribbean-differently-both-threaten-us-interests/>
- Budrytė, D., & Davoliūtė, V. (2024, December 30). The Russia-Ukraine war and historical memory in the Global South(s). *Lawfare*. [https://www.lawfaremedia.org/article/the-russia-ukraine-war-and-historical-memory-in-the-global-south\(s\)](https://www.lawfaremedia.org/article/the-russia-ukraine-war-and-historical-memory-in-the-global-south(s))
- Cambridge University. (2022). War in Ukraine widens global divide in public attitudes toward US, China and Russia. Retrieved from <https://www.cam.ac.uk/stories/worlddivided>

- Christoffersen, S. (2024, October 31). China and Russia: A new Cold War? Harvard International Review. <https://hir.harvard.edu/chinas-aid-in-the-ukraine-war/>
- European Parliament. (2025, October 18). Russia's strategy for Latin America: Strengthening ties in the light of the 16th BRICS Summit in Kazan (Russia). European Parliament Think Tank. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)762473](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)762473)
- Ferragamo, M. (2023, December 28). Russia's growing footprint in Africa. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounder/russias-growing-footprint-africa>
- Fong, C., & Maizland, L. (2024, March 20). China and Russia: Exploring ties between two authoritarian powers. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounder/china-russia-relationship-xi-putin-taiwan-ukraine>
- Gorenburg, D., & Schwartz, P. (2024, March). Russia's strategy in Southeast Asia. PONARS Eurasia. https://www.ponarseurasia.org/wp-content/uploads/attachments/Pepm578_Gorenburg-Shwartz_March2019.pdf
- Grishin, V. (2024, March 14). Russia and the Global South, or the mystery of political semantics. Russia.Post. https://russiapost.info/global_south/mystery
- GSDN. (2025, February 25). Global South in Russia & China's grip. GSDN. <https://gsdn.live/global-south-in-russia-chinas-grip/>
- Hamilton, R. E. (2023, September 11). The dragon and the bear in Africa: Stress-testing Chinese-Russian relations. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2023/11/the-dragon-and-the-bear-in-africa-stress-testing-chinese-russian-relations/>
- Hogan, E., & Patrick, S. (2024, May 20). A closer look at the Global South. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/research/2024/05/global-south-colonialism-imperialism?center=russia-eurasia&lang=en>
- Huynh, L., Hoang, K., & Ongena, S. (2025, February 17). The impact of foreign sanctions on firm performance in Russia. The British Accounting Review. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2025.101586>
- Ipsos. (2023, June 30). African sentiment is favouring Ukraine. Retrieved from <https://www.ipsos.com/en-ke/african-sentiment-favouring-ukraine>
- Khan, S. (2025, February 3). India's role in the Global South and India-Russia cooperation. Russian International Affairs Council. <https://russiancouncil.ru/en/blogs/rsuh-en/dr-shoaib-khan-about-indias-role-in-the-global-south-and-indiarussia-c/>
- Klyszcz, I. U. (2025, January 6). Russia's global war, north and south. Riddle. <https://ridl.io/russia-s-global-war-north-and-south/>
- Komin, M. (2024, November 27). Deconstructing Russia's anti-colonial posturing in the Global South. European Council on Foreign Relations. <https://ecfr.eu/article/deconstructing-russias-anti-colonial-posturing-in-the-global-south/>
- Korolev, A. S. (2024, July 1). Russia-ASEAN relations—Strategic partnership or strategic illusion? Russia in Global Affairs. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/russia-asean-relations-korolev/>
- Kumar, K., & Anoop, G. (2025, January 15). Russia's growing engagement in Southeast Asia: Geopolitical ambitions and strategic implications. Diplomatist.

- <https://diplomatist.com/2025/01/15/russias-growing-engagement-in-southeast-asia-geopolitical-ambitions-and-strategic-implications/>
- Kundnani, H. (2023, May 23). The war in Ukraine, democracy, and the Global South: We have a problem. International Centre for Defence and Security. <https://icds.ee/en/the-war-in-ukraine-democracy-and-the-global-south-we-have-a-problem/>
- Lo, B. (2024). Between aspiration and reality: Russia in the world (dis)order. *Russie.Eurasie.Visions*, 134, 15. Institut français des relations internationales (IFRI).
- Lo, B. (2025, March 31). War and Sino-Russian partnership: An indispensable but uneasy relationship. Center for European Policy Analysis. <https://cepa.org/comprehensive-reports/war-and-sino-russian-partnership-an-indispensable-but-uneasy-relationship/>
- Oglesby, C. (1969). After Vietnam, what? *Commonweal*, 90(1).
- Osborn, A. (2018, December 11). Russian nuclear-capable bomber aircraft fly to Venezuela, angering U.S. Reuters. <https://www.reuters.com/article/world/russian-nuclear-capable-bomber-aircraft-fly-to-venezuela-angering-us-idUSKBN1OA130/>
- Procopio, M. (2024, October 23). Changing focus: How Europeans should respond to shifting Russia-Africa relations. European Council on Foreign Relations. <https://ecfr.eu/article/changing-focus-how-europeans-should-respond-to-shifting-russia-africa-relations/>
- Seshadri, C. (2023, November 23). Western sanctions on Russia and the Global South's stance. Royal United Services Institute. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/western-sanctions-russia-and-global-souths-stance>
- Smeltz, D., & El Baz, L. (2025, January 13). Russians rally around Putin's foreign policy. Chicago Council on Global Affairs. <https://globalaffairs.org/research/public-opinion-survey/russians-rally-around-putins-foreign-policy>
- Stent, A. (2024, January 29). Russia, the West, and the 'World Majority'. Davis Center, Harvard University. <https://daviscenter.fas.harvard.edu/insights/russia-west-and-world-majority>
- TASS. (2014, May 29). Russia building 6th submarine for Vietnamese Navy. TASS. <https://tass.com/russia/733827>
- TASS. (2024, March 25). What is known about Russia's nuclear projects abroad [Что известно об атомных проектах России за рубежом]. TASS. <https://tass.ru/info/18916163> (In Russian)
- TASS. (2024, June 20). Expert believes Russia seeks to unite the Global South against NATO [Эксперт считает, что РФ стремится объединить глобальный Юг в противовес НАТО]. TASS. <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/21148961> (In Russian)
- Williams, H., & Rodriguez, J. L. (2024, June 30). Debating Global South reactions to Russian nuclear threats. Center for Strategic and International Studies. <https://www.csis.org/analysis/debating-global-south-reactions-russian-nuclear-threats>
- Gorodov, P. (2022, March 5). Saying no to sanctions: Who in the world refused to pressure Russia? [Санкциям говорят нет. Кто в мире отказался давить на Россию?]. Argumenty i Fakty. <https://aif.ru/money/economy/sankciyam govoryat net kto v mire otkazalsya davit na rossiyu> (In Russian)

- Kuznetsov, A. V. (2022). The diversity of possible centers of power in the new world order [Разнообразие возможных центров силы нового мироустройства]. *Politicheskaya*, 107–120. (In Russian)
- RBC. (2024, May 3). Russian military deployed at US base in Niger [Российские военные разместились на базе США в Нигере]. RBC. <https://www.rbc.ru/politics/03/05/2024/663400499a7947ad2ba3c648> (In Russian)
- RIA Novosti. (2024, February 22). Three times more sanctions were imposed on Russia than on Iran in 40 years [Против России ввели санкций в 3 раза больше, чем против Ирана за 40 лет]. RIA Novosti. <https://ria.ru/20240222/sanktsii-1928870408.html> (In Russian)
- IRNA. (2024, June 14). Terrorist attack in Dagestan, Russia: From identifying perpetrators to other aspects of the crime Islamic Republic News Agency (IRNA). <https://irna.ir/xjQV3B> (In Persian)
- ISNA. (2024, January 11). Russia: We have identified 134 victims of the Crocus attack Iranian Students News Agency (ISNA). <https://isna.ir/xdQQ8K> (In Persian)
- Saei, A. (2005). Political and economic issues of the Third World SAMT. (In Persian)
- Sajjadpour, S. M. K. (2023, April 22). African efforts to resolve the Ukraine crisis Iranian Diplomacy. <http://www.irdiplomacy.ir/fa/news/2020155> (In Persian)
- Sajjadpour, S. M. K. (2023, November 16). A few points about the Global South and its future. Iranian Diplomacy. <http://www.irdiplomacy.ir/fa/news/2024431> (In Persian)
- Shidore, S. (2023, July 22). The return of the Global South. Iranian Diplomacy. <http://www.irdiplomacy.ir/fa/news/2022271> (In Persian)
- Kalantari, S. (2007). A new perspective on economic, political, and sociological issues of the world Economic Research Institute Press. (In Persian)
- Euronews. (2024, June 25). The growing threat of Islamist extremists in Russia: Putin says he may be forced to reduce focus on the Ukraine war Euronews. <https://parsi.euronews.com/2024/06/25/putins-warning-about-growing-threat-of-islamists-following-the-shooting-incident-in-dages> (In Persian)